

УДК 340.12

DOI 10.31732/2708-339X-2026-19-A3

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З СУДОВО-ПРОКУРОРСЬКИМИ ОРГАНАМИ В ХОДІ СУДОВОЇ РЕФОРМИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX ст. В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Ярмиш О.Н.,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України, завідувач Навчально-наукової лабораторії дослідження проблем забезпечення прав осіб, які постраждали від війни, Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро, проспект Науки, 26, 49005, Україна

e-mail: rnbo@ua.fm

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4811-4520>

INTERACTION OF POLICE WITH JUDICIAL AND PROSECUTORIAL BODIES IN THE COURSE OF JUDICIAL REFORM IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY IN THE RUSSIAN EMPIRE

Yarmysh O.N.,

doctor of law, professor, corresponding member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, honored lawyer of Ukraine, head of the Educational and scientific laboratory for research into the problems of ensuring the rights of persons affected by war, Dnipro state university of internal affairs,

Dnipro, Nauka Avenue, 26, 49005, Ukraine

e-mail: rnbo@ua.fm

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4811-4520>

Анотація. Констатується, що інститут судових слідчих був створений указом імператора Олександра II 8 червня 1860 року, що офіційно відокремило слідчу частину від поліції. При цьому судові слідчі відповідали за провадження слідств у кримінальних справах на рівні повітів і міст. Одночасно були прийняті «Наказ судовим слідчим» та «Наказ поліції про провадження дізнання щодо подій, які можуть містити в собі злочин чи провину». Зазначається, що судові статuti 1864 року внесли суттєві зміни в правове становище судових слідчих, їхні стосунки з поліцією, прокуратурою та судом, а також змінили порядок провадження попереднього слідства. Так, регламентувалася участь поліції у кримінальних справах, зокрема в процесі попереднього слідства через три основні форми: дізнання, виконання окремих слідчих дій та виконання доручень слідчого, включаючи розшук. Характеризується специфіка дізнання, що мало на меті зібрання попередніх відомостей, які використовуються судовим слідчим для подальшого розслідування. Так, поліція зобов'язана негайно повідомляти судового слідчого та прокурора про будь-які події, що містять ознаки злочину, не пізніше ніж через добу після отримання інформації, а у разі відсутності слідчого чи прокурора, поліція проводить дізнання самостійно. Акцентовується, що поліція мала право збирати необхідні відомості через розшуки, словесні розпитування та негласне спостереження, при цьому дотримуючись обмежень, які не порушують свободу громадян. Деталізується на словесних розпитуваннях поліції, що відрізнялися від формального допиту, оскільки поліція не мала права примушувати осіб з'являтися для свідчень, а також не вела протоколи в такій же формі, як це робить судовий слідчий, що впливає на ступінь достовірності отриманих відомостей. Зауважується, що з метою покращення методичного забезпечення діяльності поліції у розслідуванні злочинів, Урядовий Сенат ухвалив рішення 25 травня 1871 року, яке надало прокурорам судових палат право надання загальних роз'яснень щодо порядку провадження у кримінальних справах, що було підтверджено циркулярним розпорядженням міністра юстиції від 31 січня 1881 року. Зазначається, що розслідування злочинів не обмежувалося лише поліцією, а проводилися також військовим начальством у випадках злочинів, вчинених військовослужбовцями, цивільним начальством за посадовими злочинами, духовенством у справах релігійних провин, чиновниками певних відомств щодо злочинів проти казенної власності, а також жандармерією у випадках політичних злочинів. Аналізуються передумови та специфіка створення сискної частини в складі поліції Російської Імперії для покращення розшуку злочинців та запобігання злочинам.

Ключові слова: поліція, попереднє слідство, дізнання, судові слідчі, суди, прокурори, взаємодія, Статут кримінального судочинства, судова реформа 1864 р.

Формул: 0, **рис.:** 0, **табл.:** 0, **бібл.:** 14.

Abstract. It is stated that the institute of judicial investigators was established by a decree of Emperor Alexander II on June 8, 1860, which officially separated the investigative part from the police. At the same time, judicial investigators were responsible for conducting investigations in criminal cases at the county and city levels. At the same time, the "Order to Judicial Investigators" and the "Order of the Police on Conducting Inquiry into Events That May Contain a Crime or Guilt" were adopted. It is noted that the judicial statutes of 1864 made significant changes to the legal status of judicial investigators, their relations with the police, prosecutor's office and court, and also changed the procedure for conducting a preliminary investigation. Thus, the participation of the police in criminal cases was regulated, in particular in the process of a preliminary investigation through three main forms: inquiry, performance of individual investigative actions and execution of the investigator's instructions, including a search. The specifics of the inquiry are characterized, which aimed to collect preliminary information that is used by the judicial investigator for further investigation. Thus, the police are obliged to immediately notify the judicial investigator and the prosecutor of any events containing signs of a crime, no later than 24 hours after receiving the information, and in the absence of an investigator or prosecutor, the police conduct an inquiry on their own. It is emphasized that the police had the right to collect the necessary information through searches, verbal interrogations and secret surveillance, while adhering to restrictions that do not violate the freedom of citizens. It is detailed on verbal interrogations by the police, which differed from formal interrogation, since the police did not have the right to force persons to appear for testimony, and also did not keep records in the same form as a judicial investigator does, which affects the degree of reliability of the information obtained. It is noted that in order to improve the methodological support of police activities in the investigation of crimes, the Government Senate adopted a decision on May 25, 1871, which granted prosecutors of court chambers the right to provide general explanations regarding the procedure for conducting criminal cases, which was confirmed by the circular order of the Minister of Justice dated January 31, 1881. It is noted that the investigation of crimes was not limited to the police, but was also carried out by military authorities in cases of crimes committed by military personnel, by civilian authorities in cases of official offenses, by clergy in cases of religious offenses, by officials of certain departments in cases of crimes against state property, as well as by the gendarmerie in cases of political crimes. The prerequisites and specifics of the creation of a detective unit within the police of the Russian Empire to improve the search for criminals and prevent crimes are analyzed.

Keywords: police, preliminary investigation, inquiry, judicial investigators, courts, prosecutors, interaction, Statute of Criminal Procedure, judicial reform of 1864.

Formulas: 0, **fig.:** 0, **tabl.:** 0, **bibl.:** 14.

Постановка проблеми. Взаємодія поліції із судовими та прокурорськими органами в контексті судової реформи другої половини ХІХ століття в Російській імперії є важливим аспектом усвідомлення специфіки правового розвитку тогочасного суспільства. Цей процес сприяв реорганізації державно-правових інститутів, що, в свою чергу, впливало на формування нових механізмів управління та забезпечення правопорядку. У межах судової реформи 1864 року визначальним стало створення умов для незалежності судових органів та підвищення їхньої ролі в системі правосуддя. Зокрема, було запроваджено принцип розподілу владних повноважень між поліцією, прокуратурою і судами, що дозволило мінімізувати адміністративний вплив на правосуддя. Поліція, виконуючи функції розкриття злочинів і забезпечення дотримання законності, зобов'язувалася тісно співпрацювати з прокурорським

наглядом для забезпечення ефективності кримінального процесу. Реформа спричинила істотні зміни у відносинах між правоохоронними структурами, що призвело до поступового формування більш структурованої та прозорої системи правопорядку. Винахідливість цієї моделі полягала в її прагненні досягти балансу між виконавчою і судовою владою, що стало важливим кроком на шляху до реформування усєї імперської правової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми реалізації судової реформи, зокрема питання взаємодії поліції з судово-прокурорськими органами, досліджували дореволюційні та радянські науковці (Даневський В.П., Полянський М.М.), сучасні українські вчені Греченко В.А., Усенко І.Б., Чисніков В.М., Самойленко О.О. та ін., а також зарубіжні дослідники (Невський С.А., Красильников С.В., Левандовський С.К., Тарасов А.В. та ін.). Водночас науковий

інтерес до даної тематики постійно зростає, а тому постає потреба подальших комплексних напрацювань у цій сфері.

Формулювання цілей статті.

Метою статті є дослідження специфіки взаємодії поліції з судово-прокурорськими органами в ході судової реформи другої половини XIX ст. в Російській імперії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи основні положення судової реформи після півтора століття, один із сучасних дослідників влучно зазначив, що якщо раніше слідство «вели представники поліції, то тепер воно перейшло до рук слідчих – представників судового відомства. Їхня незмінність та вища юридична освіта (обов'язкова вимога) давали підслідному певні гарантії об'єктивного та сумлінного розгляду справи». Що стосується поліції, її майже безмежного «всеваддя» над російським обивателем в останній чверті XVIII – першій половині XIX ст., це нам добре відомо ще з тих пір, як автору цих рядків спільно з професором К.Г. Федоровим довелося писати і видавати одну з перших в радянську добу узагальнюючих робіт з історії поліції, в якій широко були використані архівні документи, що вперше вводилися до наукового обігу [11]. Слід, щоправда, наголосити, що книжка «побачила світ» не в повній мірі, оскільки була видана як навчальний посібник для слухачів та курсантів ВНЗ МВС СРСР з обмежувальним грифом «для службового користування». В подальшому автором в окремому монографічному виданні було розглянуто місце та роль кримінальної поліції в системі карального апарату імперського періоду, а також ключові елементи розгалуженого карального апарату царського режиму в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст. [14].

Потрібно зазначити, що тривалий час губерньська поліція мала широкі судово-слідчі повноваження. Про це свідчить і термінологія нормативно-правових актів, які регулювали діяльність поліції Російської імперії. Так, ще в «Установі для управління губерній» однією з ланок сільської поліції був нижній земський

суд. На думку багатьох дослідників, це був насамперед адміністративно-поліцейський, а не судовий державний орган. У науковій літературі обґрунтовано стверджується, що роль земських судів у судочинстві визначалася суперечливо, їхні судові повноваження не були конкретно визначені. Адміністративно-поліцейські функції, навпаки, формулювалися чітко та з докладними інструкціями. Проте необхідно визнати, що деякі судові функції за нижніми земськими судами збереглися, але вони займали в ієрархії компетенцій незначне місце та були фактично нездійсненні.

Інститут судових слідчих у Російській Імперії було утворено указом імператора Олександра II від 8 червня 1860 р., яким затверджено «Установу судових слідчих». Таким чином, слідча частина була офіційно відокремлена від поліції [12, с. 16].

У ст. 1 «Установи судових слідчих» говорилося: «Для провадження слідств у кримінальних справах, які підлягають розгляду судових місць, перебувають у повітах і містах судові слідчі» [2]. Одночасно було прийнято «Наказ судовим слідчим» [3], а також «Наказ поліції про провадження дізнання щодо подій, які можуть містити в собі злочин чи провину» [4].

Судові статuti 1864 р. внесли суттєві зміни у правове становище судових слідчих, їх стосунки з поліцією, прокуратурою та судом, змінився порядок провадження попереднього слідства.

Заслугують на більш детальний розгляд основні положення Статуту кримінального судочинства (далі – СКС), затвердженого імператором 20 листопада 1864 р., про участь поліції у провадженні у кримінальних справах. У Статуті кримінального судочинства участь поліції у провадженні у кримінальній справі регламентувалась відділенням першим «Участь поліції у провадженні попереднього слідства» глави першої розділу другого книги другої.

Участь поліції у провадженні попереднього розслідування здійснювалася у наступних формах: 1) дізнання; 2) вчинення

окремих слідчих дій у порядку ст. 258 Статуту; 3) виконання окремих доручень слідчого, зокрема і розшук [8]. Дізнання мало на меті зібрання попередніх відомостей, якими потім користується судовий слідчий при провадженні слідства, але, подібно до попереднього слідства, дізнання має на меті не тільки з'ясувати, чи скоєно злочин і, якщо скоєно, те який саме, а й винність у злочині певної особи.

Про будь-яку подію, що містила ознаки злочину або проступку, поліція негайно, не пізніше доби після отримання відомостей, повинна була повідомити судового слідчого і прокурора (або його товариша). Відомості про злочини чи проступки, що стосувалися відання мирових суддів, поліція передавала їм за належністю [10, с. 11].

У разі, якщо судового слідчого, прокурора (товариша прокурора) не було на місці, поліція, «повідомляючи їм про подію, що містить у собі ознаки злочинного діяння, водночас, здійснює належне про це дізнання» (ст. 251 СКС).

Поліція при провадженні дізнання всі необхідні відомості відповідно до ст. 254 СКС мала право «збирати за допомогою розшуків, словесних розпитувань та негласного спостереження. Поліція при провадженні дізнання може для отримання потрібних їй відомостей вживати всіх заходів розшуку, які не є скрутними для громадян і не обмежують їх свободи». Далі вказано, що «словесні розпитування повинні відрізнятися від формального допиту, що проводиться слідчим: у той час, як судовий слідчий має право вимагати явки до себе осіб, які мають бути допитані, під загрозою стягнення за неявку, поліція, як роз'яснив Сенат, «не вправі викликати до себе тих, від кого сподівається отримати корисні свідчення; в той час, як судовий слідчий записує до протоколів показання допитуваних осіб власними їхніми словами, «без будь-яких змін, пропусків і додатків», поліція лише викладає сутність добутих нею відомостей; природно, що з одного цього її записи не мають такого ж ступеня достовірності, як протоколи судового

слідчого» [1, с. 165].

У тих випадках, коли поліція застигла злочин, що скоюється, або щойно скоєний, а також коли до прибуття судового слідчого на місце події сліди злочину могли бути втрачені, поліція здійснювала слідчі дії, що не терплять зволікання: огляди, освідчення, обшуки, виїмки. Формальних допитів обвинувачених та свідків поліція у цих випадках не проводила, за винятком, якщо хтось із них важко хворий і були побоювання їхньої смерті до прибуття слідчого (ст. 258 СКС). До прибуття слідчого поліція мала вживати заходів для збереження слідів злочину та припинення можливості підозрюваному втекти від слідства (ст. 256 СКС).

Ст. 257 СКС визначала підстави затримання підозрюваних:

«1) коли підозрюваного застають під час скоєння злочинного діяння чи відразу після його скоєння;

2) коли потерпілі від злочину чи очевидці вкажуть прямо на підозрювану особу;

3) коли на підозрюваному або в його оселі знайдено явні сліди злочину;

4) коли речі, які є доказом злочинного діяння, належать підозрюваному чи виявилися при ньому;

5) коли він зробив замах на втечу або спійманий під час або після втечі

6) коли підозрюваний не має постійного місця проживання чи осілості» [8, ст. 257].

Після прибуття судового слідчого поліція передавала йому всі матеріали і припиняла свої дії провадження слідства до отримання особливих доручень (ст. 260 СКС). Судовий слідчий мав право перевіряти, доповнювати та скасовувати дії поліції за проведеним нею розслідуванням [7, с. 230].

Ст. 270 СКС було передбачено обов'язок поліції, як й інших посадових та приватних осіб, виконувати законні вимоги судового слідчого «без уповільнення». Відповідно до ст. 272 судовий слідчий міг доручати поліції провадження дізнань та збори довідок за зробленими ним вказівками. Ст. 483 СКС наказувала, що поліція «діями своїми з провадження

попереднього слідства повинна надавати діяльну допомогу судовим слідчим та особам прокурорського нагляду у розкритті обставин справи, не дозволяючи собі ні повільності, ні перевищення чи бездіяльності влади».

З метою методичного забезпечення діяльності поліції у розслідуванні злочинів ухвалою Урядового Сенату за загальним зборами 1-го та касаційних департаментів від 25 травня 1871 р. прокурорам судових палат було надано право «викладати чинам поліції загальні роз'яснення порядку провадження у кримінальних справах дізнань та слідчих дій». Циркулярним розпорядженням міністра юстиції від 31 січня 1881 р. № 2735 це було зобов'язано прокурорам судових палат. У цьому, наприклад, Н.В. Муравйовим, який обіймав посаду прокурора Санкт-Петербурзької судової палати, в 1882 р. була складена «Інструкція чинам поліції з виявлення та дослідження злочинів». Незалежно від обов'язкового використання цієї Інструкції в чотирьох губерніях (Санкт-Петербурзькій, Новгородській, Псковській, Вітебській), що становили Санкт-Петербурзький судовий округ, Інструкція була прийнята для керівництва в низці інших губерній.

Але не варто забувати, що поряд з поліцією дізнання проводилося:

- 1) за злочинами, які вчиняються військовослужбовцями – військовим начальством;
- 2) за посадовими злочинами та провинами – цивільним начальством;
- 3) з релігійних провин – духовенством;
- 4) щодо злочинів проти казенної власності – чиновниками певних відомств;
- 5) з політичних злочинів – жандармерією.

Проте більшість дізнань, певна річ, здійснювалася органами поліції. Говорячи про якість поліцейського дізнання, необхідно зазначити, що воно, у багатьох випадках, залишало бажати кращого. Це було одним із питань, яке регулярно обговорювалося в прокурорському середовищі. Діяльність чинів поліції з виявлення та дослідження

злочинів викликала багато нарікань з боку прокурорів. На їхню думку, найслабшим було дізнання, яке проводила поліція про «смертні випадки, каліцтва та інші пошкодження, заподіяні на фабриках, заводах, при експлуатації залізниць, зведенні будівель тощо». Прокурори намагалися роз'яснити чинам поліції, що основне завдання дізнань у таких справах полягає у розкритті причин того чи іншого нещасного випадку, тому вони зобов'язані вказувати в протоколах всі технічні подробиці, що становлять обстановку нещастя і неодмінно допитувати, якщо можливо, самих потерпілих.

Взаємодія судових слідчих і поліції при розслідуванні злочинів не відповідала вимогам, що було зумовлено давно назрілою необхідністю реформи поліції. Питання про реорганізацію поліції в Російській Імперії тривалий термін залишалося без вирішення [9, с. 219]. У таких умовах вже на початку судової реформи «поліція недружелюбно ставилася до судових слідчих, оскільки із заснуванням останніх припинилося джерело їх незаконних поборів», при цьому вимогливість судових слідчих породжувала «ворожість поліції до судових слідчих, яка доходила до того, що станові пристави та справники ставили собі за мету невиконання вимог слідчих». Надалі, після ухвалення Статуту кримінального судочинства, проблеми взаємодії також не втратили своєї актуальності.

Відомий вчений-юрист другої половини XIX ст. В.П. Даневський у своїй роботі «Наше попереднє слідство, його недоліки та реформа» (1895), підтримав точку зору, згідно з якою причини незадовільної діяльності поліції щодо судової частини полягають у взаємодії помилок законодавства, недостатньої організації та особистої непристосованості чинів поліції. Далі автор вказує на складну організацію поліції. Наголосив він також на проблемі кадрового складу співробітників поліції, зауваживши, що за низького ієрархічного рангу більшості поліцейських посад, за повної підпорядкованості цієї служби та бідності винагороди, за

нікчемних шансів на подальший рух, контингент поліцейських агентів має поповнюватися людьми випадковими, які не відповідають типу хорошого поліцейського чиновника [13, с. 109–110].

Особливо В.П. Даневський зазначив, що відносини між поліцією та судовою владою становили слабку сторону судових статутів. Він писав: «Не створивши спеціальної судової поліції, укладачі Судових Статутів, проводячи початки поділу та незалежності влади, побоювалися поставити загальну поліцію у справді підлегле становище до судової влади у справі дізнання». На його думку, «виділення зі складу загальної поліції особливих чинів або призначення спеціальних агентів для розшуків у судовій частині викликається серйозною державною необхідністю, через безперечно доведену неможливість збереження чинного порядку; без задоволення цієї потреби не мислима жодна реформа слідчої частини. З виділенням особливої судової поліції остання може успішно відправляти свої спеціальні функції, не перешкоджаючи адміністративній поліції, яка, звільнившись від судових обов'язків, може вже повністю віддатись своїй спеціальній справі. Кожна частина зможе успішніше працювати у своїй сфері, тоді як в даний час поліція адміністративна, абстрактна від своєї справи, незадовільно виконує розшукові функції» [13, с. 109–110].

Дещо забігаючи хронологічно вперед, зазначимо, що частково пропозиції про створення спеціальної (судової) поліції були реалізовані в 1908 р., коли з метою покращення роботи з розшуку злочинців та попередження злочинів законом у складі поліції по всій Російській імперії було засновано сискну частину. Нагадаємо, що до цього часу сискні відділення існували лише у кількох великих містах імперії (в т.ч. в Києві). Інструкція чинам сискних відділень від 9 серпня 1910 р. сформулювала цілі діяльності цих відділень наступним чином: «Сискні відділення мають на меті своєї діяльності негласне розслідування та провадження дізнань у видах попередження,

усунення, викриття та переслідування злочинних діянь загальнокримінального характеру» [5, с. 16].

Проте спроби створення подібних поліцейських підрозділів здійснювались і раніше за ініціативи та на кошти місцевої влади. За наявними архівними даними, однією з перших було започатковано діяльність сискної поліції в м. Києві.

У 1873 р. тут як експеримент почала функціонувати сискна частина у складі загальної поліції. Фінансування її в розмірі 4740 руб. щорічного утримання здійснювалося коштом міського бюджету. Проте, незважаючи на позитивні результати і надбаний цікавий досвід організації боротьби з кримінальною злочинністю, цей підрозділ 1874 р. був скасований через припинення його фінансування міською Думою [5, с. 18].

Друга спроба заснування київської сискної поліції була ініційована київським губернатором князем І. І. Васильчиковим, який звернувся з цього питання до київського, подільського і волинського генерал-губернатора. Необхідність її створення була глибоко аргументована низкою конкретних документів щодо структури, штатів, фінансового забезпечення, ряду інших першочергових питань функціонування. На думку І. І. Васильчикова, начальником сискної поліції мав призначатися другий помічник київського поліцмейстера (із додаванням йому 600 руб. на рік). Штат пропонувався вкрай мінімальний: помічник начальника (утримання – 1020 руб. на рік), сім сищиків (трьом по 540 руб. і чотирьом по 360 руб. у рік) і вісім городових, по одному з кожної дільниці міста з додаванням їм платні в рік 576 руб. На екстрені витрати для агентів планувалося виділяти 2000 руб. Усього утримання сискної поліції мало обходитися в 7256 руб.

Добір претендентів на службу в сискну поліцію планувалось покласти на її начальника, а призначення і звільнення службовців – на поліцмейстера з дозволу губернатора. Начальника і його помічника передбачалось призначати на посаду і звільняти зі служби за попереднім

погодженням губернатора з прокурором окружного суду.

Після низки погоджень розпорядженням київського губернатора від 14 червня 1880 р. № 2754 при київській поліції створена сискна частина, яка 25 червня того ж року почала свою діяльність у складі завідувача, його помічника, семи агентів та восьми прикомандированих від дільниць городових. У цілому штат сискної частини складався, як і пропонувалося, із 17 чоловік [5, с. 18].

Докладний порядок дій сискної поліції визначався рядом відомчих нормативних актів місцевого поліцмейстера. Перед цим підрозділом ставилися такі завдання:

- вживання заходів щодо запобігання в Києві убивств, грабежів, крадіжок, підпалів та інших злочинів;

- збори зведень і перевірка доносів;

- розшук господарів знайдених або втрачених ними речей; розшук викраденого і викрадачів; розшук осіб, що ухиляються від явки до виконання військової повинності, дезертирів; подружжів, що ухиляються від спільного життя; дітей, що переховуються від своїх батьків;

- спостереження за шулерами і взагалі особами, що ведуть значну й азартну гру;

- збори зведень про людей, що підлягають опіці за їхню марнотратність;

- спостереження за особами, що перебувають під наглядом поліції;

- розшук у справах політичного характеру тощо.

Сискна частина відповідно до регламентуючих документів тісно взаємодіяла із загальною поліцією з питань проведення обшуків, арештів та інших спеціальних заходів, що потребують збільшення числа учасників.

Про всі події, що трапилися в місті, негайно повідомлялося начальнику сискної частини. Від нього залежав подальший напрям роботи з розшуку по отриманих зведеннях. Керуючи ходом розшуку, він розставляв сищиків так, щоб вони за можливості не були відомі один одному, щоб діяльність їх могла бути

проконтрольована і тим самим можна було уникнути зловживань.

Про результати роботи сискної частини поліцмейстер щодня доповідав губернатору. А наприкінці року надавав йому докладний звіт про її діяльність. Так, за шість місяців 1880 р. сискною частиною було розкрито 32 злочини, виявлено крадіжок на суму 6000 руб., притягнуто до судової відповідальності 35 чоловіків і 5 жінок, затримано понад 50 безпаспортних. Хоча сискна поліція за короткий проміжок часу спромоглася досягти певних результатів, її вкрай обмежених сил виявилось недостатньо, щоб суттєво вплинути на зниження рівня злочинності, який в Києві продовжував зростати [6, с. 109–111].

У певних колах радянської правової науки зазначалося, що до реформи 1908 р. форми і методи роботи сискних відділень взагалі не регламентувалися. Це твердження не відповідає дійсності. Наприкінці 80-х рр. минулого століття автору цих рядків в архівному фонді київського, подільського і волинського генерал-губернатора вдалося знайти Інструкцію чинам Київської сискної поліції, затверджену 3 січня 1905 р. Складена вона завідувачем сискною частиною київської міської поліції Г. М. Рудим за розпорядженням київського поліцмейстера Цихоцького і схвалена прокурором окружного суду. Ця інструкція мала велике значення не лише як перший регламентуючий документ цієї спрямованості, а й як широкий практичний посібник для повсякденної діяльності [5, с. 19–20]. Цей вельми змістовний документ в подальшому в своїх роботах докладно проаналізували українські дослідники В.М.Чисніков і О.О.Самойленко.

Висновки. Правове регулювання діяльності поліції та її взаємозв'язків з іншими державними органами Російської імперії характеризувалося цілою низкою дуже значних недоліків. Компетенція, обов'язки та основні напрями взаємодії поліції з іншими органами не систематизувалися, являючи собою механічну суму законоположень, що накопичувались

століття. Особливо рельєфно ці вади виявилися в сфері взаємодії з судово-прокурорськими установами в ході реалізації судової реформи другої половини XIX ст. Така ситуація була цілком закономірною: саме тут стикалися функції, з одного боку, глибоко реформованих (а фактично – новостворених в процесі найбільш послідовної буржуазної реформи) органів суду і прокуратури, а з іншого, – старої,

феодалної за суттю поліції (глибоко показовим було те, що аж до повалення царату в лютому 1917 р. влада так і не спромоглася створити закон про поліцію, спираючись лише на «Тимчасові правила» 1862 р.). Це було одним з проявів всеохоплюючої кризи російського самодержавства, його нездатності до подальшого еволюційного оновлення.

Література:

1. Биркович О. І. Особливості впровадження судової реформи 1864 р. на Наддніпрянщині. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 4 (32), vol. 1. Рр. 163–168.
2. Повне Зібрання Законів Російської Імперії: Зібрання друге: в 55 т. СПб, 1830–1885. Т. XXXV. Відд. 1: № 35890.
3. Повне Зібрання Законів Російської Імперії: Зібрання друге: в 55 т. СПб, 1830–1885. Т. XXXV. Відд. 1: № 35891.
4. Повне Зібрання Законів Російської Імперії: Зібрання друге: в 55 т. СПб, 1830–1885. Т. XXXV. Відд. 1: № 35892.
5. Подобний О. О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика: навч.-метод. посібник. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 258 с.
6. Самойленко О. О. Юридичне життя на території Наддніпрянської України в імперську добу: влада, реформи, люди [монографія]; за ред. проф. І. Б. Усенка; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: Талком, 2025. 415 с.
7. Статут кримінального судочинства. Матеріали по судовій реформі 1864 р. Т. 61. 452 с.
8. Статут кримінального судочинства. СПб, 1901. 1209 с.
9. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку / За ред. І. Б. Усенка. Київ: Наукова думка, 2014. 502 с.
10. Тихоненков Д. А. Судова реформа 1864 р. та прокурорський нагляд за слідством у сучасній Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 3(24). С. 10–13.
11. Федоров К. Г., Ярмиш О. Н. Історія поліції дореволюційної Росії, 1976. 93 с.
12. Чепкаленко Д. О. Законодавче регулювання виконавчого провадження за судовою реформою 1864 року. *Правові новели*. 2018. № 5. С. 15–26.
13. Яковенко М. О. Розвиток правової думки про попереднє слідство на українських землях у складі російської імперії. *Наукові записки НаУКМА*. Юридичні науки. 2019. Том 4. С. 106–113.
14. Ярмиш О. Н. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці XIX – на початку XX ст.: монографія. Харків: Консум, 2001. 288 с.

References:

1. Byrkovych, O. I. Osoblyvosti vprovadzhennia sudovoi reformy 1864 r. na Naddniprianshchyni. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. No. 4 (32), vol. 1. P. 163–168.
2. Povne Zibrannia Zakoniv Rosiiskoi Imperii: Zibrannia druhe: v 55 t. SPb, 1830–1885. T. XXXV. Vid. 1. No. 35890.
3. Povne Zibrannia Zakoniv Rosiiskoi Imperii: Zibrannia druhe: v 55 t. SPb, 1830–1885. T. XXXV. Vid. 1. No. 35891.
4. Povne Zibrannia Zakoniv Rosiiskoi Imperii: Zibrannia druhe: v 55 t. SPb, 1830–1885. T. XXXV. Vid. 1. No. 35892.
5. Podobnyi, O. O. Operativno-rozshukova diialnist u vyjavlenni ta rozsliduvanni zlochyniv: teoriia, istoriia i suchasna praktyka: navch.-metod. posib. Odesa: Vydavnychiy dim "Helvetyka", 2021. 258 p.
6. Samoilenko, O. O. Yurydychne zhyttia na terytorii Naddniprianskoi Ukrainy v impersku dobu: vlada, reformy, liudy : monohrafiia / za red. I. B. Usenka; NAN Ukrainy, In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho. Kyiv: Talkom, 2025. 415 p.
7. Statut kryminalnoho sudochynstva. Materialy po sudovii reformi 1864 r. T. 61. 452 p.
8. Statut kryminalnoho sudochynstva. SPb, 1901. 1209 p.
9. Sudova vlada v Ukraini: istorychni vytyky, zakonomirnosti, osoblyvosti rozvytku / za red. I. B. Usenka. Kyiv: Naukova dumka, 2014. 502 p.
10. Tykhonenkov, D. A. Sudova reforma 1864 r. ta prokurorskyi nahliad za slidstvom u suchasni Ukraini. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. 2018. Vyp. 3 (24). P. 10–13.

11. Fedorov, K. H., Yarmysh, O. N. Istoriiia politsii dorevoliutsiinoi Rosii. 1976. 93 p.

12. Chepkalenko, D. O. Zakonodavche rehuliuвання vykonavchoho provadzhennia za sudovoiu reformoiu 1864 roku. *Pravovi novelty*. 2018. No. 5. P. 15–26.

13. Yakovenko, M. O. Rozvytok pravovoi dumky pro poperednie slidstvo na ukrainskykh zemliakh u skladi Rosiiskoi imperii. *Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky*. 2019. T. 4. P. 106–113.

14. Yarmysh, O. N. Karalnii aparat samodержavstva v Ukraini v kintsi XIX – na pochatku XX st. : monohrafiia. Kharkiv: Konsum, 2001. 288 p.

Стаття надійшла до друку 22 січня 2026 року